

ki poleg simbola in mita »rehabilitirajo« tudi alegorezo kot element avtentične umetnosti. Prav komponenta, ki jo je mogoče označiti kot alegorično (kolikor se seveda sploh razlikuje od simbolične), namreč daje umetnini pečat trajne aktualnosti, ki omogoča zmeraj nova branja ali sporočilna prepoznavanja bistvenih bivanjskih izkušenj v drugih časih in prostorih, tako da pri pomembnih umetniških delih pravzaprav sploh ni mogoče govoriti o običajni »zastarelosti« ali »ekso-tičnosti«.

Po dramatični prodornosti in popolni medsebojni usklajenosti skrajno ambivalentnih oblikovnih in vsebinskih razsežnosti, kakor tudi po fluidnem subtekstu (ali metatekstu), ki omogoča najširše konotacije, je torej Boljkova Saloma res izjemna likovna stvaritev. Boljka nenavadno izrazito potrjuje antično misel, da je umetnik »monstrum«, ki ustvarja »monstrume« (monstrorum artifex). Hkrati je v njegovi Salomi možno videti tudi specifično »postmodernistično« sintezo elementov tradicije, modernizma in avantgarde. Ni pretirano reči, da so s Salomo Boljkove kovinske plastike, zmeraj suvereno fiksirane na neizrekljivo vznemirljivem presečišču volje in obupa, reda in kaosa, »lepega« in »grdega« — dokončno postale pojem v današnjem evropskem kiparstvu.

Pri Slovenski matici — od leposlovja do filozofije

Književnost

Med novimi knjigami Slovenske matice zadnjih let opazamo precej po-pestren program s širše začrtanim profilom, kar ni brez odmeva pri bralcih, ki jim je blizu specifična knjiga, naj gre za filozofsko delo, za strokovno-znanstveno pridobitev ali tudi za leposlovje. Ti odjemalci znajo priti mimo siceršnje reklamne bleščavice, kakršna spremlja marsikatero knjigo obrobnege pomena. Tudi pri Slovenski matici ne zagotavlja vsaka knjiga biser, vendar pa je vse več naslovov, ki dejansko pomenijo kulturno in specifično pridobitev.

Roman Antona Slodnjaka *Pohojeni obraz* je prišel med nas kot preseneče-nje. Ne da ne bi spoznali leposlovna nagnjenja slavističnega znanstvenika, vendar pa je Pohojeni obraz ostal v rokopisu vse do danes, če izvzamemo nekaj odlomkovnih revialnih objav. Da gre za zgodnje Slodnjakovo delo, nam govori več ele-mentov, ne da bi mogli datirati nastanek romana. Očitno gre za literarni torzo, vsaj rahle oblike, v ospredju pa je dogajanje ob koncu prve svetovne vojne na območju Maribora in Slovenskih goric; pisatelja zanima narodna usoda — ne le ta — kot se zrcali skozi avtobiografsko, zgodovinsko in etično sečišče pri dijaku Marinu, ob drugih osebah, ki tvorijo dotikališča z glavno osebo. Slodnjak se tu razodeva kot pisatelj, ki združuje osebno barvito realistično zapažanje in odražanje z ekspresivnimi prvinami. Kratko študijo o tem delu je strnjeno podal Joža Mahnič, poskrbel je tudi za slovarček manj znanih besed. Škoda, da roman ni izšel ob nastanku. Postavili bi lahko svojsko vzporednico s Kreftovim roma-nom *Človek mrtvaških lobanj*.

V okviru Slovenske filozofske misli smo kot drugi zvezek dobili *Estetiko* Franca Vebra. Med štirinajstimi knjižnimi deli je Estetika zagotovo njegovo naj-izrazitejše delo, nastalo sredi dvajsetih let. Med dvema vojnoma je bil Franc Veber najpomembnejši slovenski filozof, kot pravi Frane Jerman v *Spremn*

besedi. Veber se je filozofsko navezal na svojega učitelja A. Meinonga, dokaj blizu pa je bil fenomenologiji Edmunda Husserla. Če vzamemo v misel, da je Husserlova fenomenologija širše prodrila v zavest šele v povojnem času poznih petdesetih let in v šestdesetih letih, potem se Vebrova Estetika ne glede na njegov lastni delež in specifikko razodeva kot posebno delo, ki tedaj očitno ni imela širšega odmeva in se nam danes razodeva tako v svoji zgodovinski veljavi in mestu, kot ga ima v okviru slovenske estetske misli, kot tudi v povpraševanju, kakšno mesto ji pripisujejo filozofi danes. Veber pojmuje filozofijo brez časovne opredeljenosti, bolje, zunaj zgodovinskega toka. Čeprav se da njegova Estetika razložiti na več načinov, poenostavljeno rečeno mu je najprej potrebno razmerje med predmetom in doživljanjem, nato med doživljanjem in subjektom, potem sledi ontološka plat z razmerjem med doživljanjem in substancialno stvarnostjo. Po Uvodnih mislih se je poglobil v psihologijo elementarnega estetskega doživljanja, v drugem delu sledi psihologija kompleksnega estetskega doživljanja, zatem normativna estetika in kot zaključek podaja definicijo in psihološki izvor ter klasifikacijo umetnosti. Vebrova Estetika je jezikovno nepopravljena, bolje, v neposodobljenem jeziku. Frane Jerman je v Spremnih besedi podal dokaj strnjeno podobo v Vebrovi filozofiji in še posebej Estetiki in ob koncu izrazil dvom o Vebrovem psihologizmu ter opozoril na primerjavo z R. Ingardnom ter na študijo D. Pirjevca. S tem gotovo niso izčrpane možnosti za razpravo, škoda, da ni F. Jerman izpeljal svoje študije od analize do sinteznih spoznanj.

Niko Košir je za Filozofsko knjižnico prevedel Joseja Ortega y Gasseta *Upor množic*. Španija, ki nima pravih filozofov, ali vsaj s številnimi in izvirnimi imeni se ne more ponašati, je dobila z Ortegom y Gassetom glasnika »racionalnega vitalizma«, kot je sam označil svojo filozofijo. Tudi Ortega y Gasset — podobno kot Unamuno — ne more mimo don Kihota, samo drugače. Značilna je njegova misel: »Človek ni stvar, ampak drama.« Po prvi svetovni vojni se je oprijel eksistencialistične miselnosti, poudaril vlogo razuma. V svojem antropološkem in socialnem pojmovanju o negotovosti človeške kulture in nuji, da z nenehnim naporom ohranjamo, poživljamo kulturo, sicer grozi novo barbarstvo. Razločnica med individualnimi in družbenimi odnosi je storjena, da bi bolje prišlo do zaznavnih razlik, dasi je oboje medsebojno prepleteno, povezano. Svari pred nacionalističnim zoženjem in se hoče odpreti svetu. Najsi ima filozofija Ortege y Gasseta svojsko podobo in miselno vsebino, je v bistvu oznanjala kritiko industrijske družbe in človekove odtujitve. Franc Jerman je napisal Nekaj besed o španski filozofiji.

Med Razpravami in esaji je v 29. zvezku Zdzisław Darasz prikazal spremembe v slovenski knjižni zavesti *Od moderne k ekspresionizmu*. Za prevod in obsežne opombe je poskrbel Tone Pretnar. Darasz ni nepoznano ime med slovenskimi slavisti, s svojimi nastopi je opozoril nase na simpozijih v Ljubljani. Sedanja študija je v jedru prevod Daraszeve poljske disertacije. Pri Daraszevem razglabljanju gre za tiste pojave značilnosti v književnosti, ko moderna (v širšem pomenu) jenjuje v svoji intenziteti in se že javljajo naznanila ekspresionizma. Avtor je mnenja, da »ekspresionistično gibanje v slovenskem slovstvu razodeva večjo življenjsko moč kot v drugih evropskih književnostih«. Darasz si je prizadeval prikazati aktivno udeležbo slovenskih modernistov v idejno-estetski zavesti dobe. Za lepo knjižno opremo je poskrbel Julijan Miklavčič.